

اثرات فارماکولوژیک گیاهان دارویی مؤثر بر پوست

زهره بختیاری^۱
دکتر محمدرضا رادان^۲

۱. مرکز پژوهش‌های توکسیکولوژی بالینی، دانشکده داروسازی و علوم دارویی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.
۲. مرکز تحقیقات بیماری‌های پوستی و لیشمانیوز، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

نویسنده‌ی مسئول:

زهره بختیاری

اصفهان، خیابان هزارجریب، دانشکده داروسازی و علوم دارویی، گروه بالینی، پست الکترونیک:

donyaelina@gmail.com

تعارض منافع: اعلام نشده است.

پوست یکی از قسمت‌های حساس بدن بوده و نگهداری از آن در زیبایی انسان مؤثر است. فرآورده‌های گیاهی نسبت به مواد شیمیایی عوارض کمی داشته و اثرات فارماکولوژیک مؤثری بر پوست دارند و از آنها در تهیه فرآورده‌های دارویی و آرایشی استفاده می‌شود.

کتاب‌ها، مقالات و پایگاه‌های داده‌ای الکترونیکی PubMed، ISI Web of Science، Magiran و IranMedex برای تعیین گیاهان دارویی با اثرات مثبت بر پوست، بدون در نظر گرفتن اثرات ناسازگار و متقابل آنها، جستجو شدند.

تعدادی از گیاهان که در درمان بیماری‌های پوستی نقش داشته و اثرات آنها اثبات شده بود، از جمله آووکادو، آویشن، آلوورا (صبر زرد)، بابونه، بادام، شیرین بیان، همیشه‌بهار، زیتون، هوفاریقون، دم اسب، اکالیپتوس، هاماملیس، برنجاسف، کتان، چای و به انتخاب و مرور شدند.

گیاهان دارویی زیادی می‌توانند در پیشگیری و درمان بیماری‌های پوستی نقش داشته و استفاده از آنها چه به صورت سنتی و چه در تهیه فرآورده‌های دارویی و آرایشی مورد استفاده قرار گیرد. به دنبال تحقیقات مختلف روی گیاهان متعدد، اثرات تعداد زیادی از آنها از نظر علمی اثبات شده که می‌توان از این اطلاعات جهت تولید فرآورده‌های دارویی و آرایشی استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: گیاهان دارویی، پوست، آرایشی، مراقبت، درمان مکمل و جانشین

دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۱۰/۲۷ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۰۴/۰۹

پوست و زیبایی؛ تابستان ۱۳۹۲، دوره‌ی ۴ (۲): ۹۸-۱۰۶

مقدمه

جمله زنان فراعنه مصر، برای لطافت پوست خود از وان شیر ترش و شیره بعضی میوه‌جات استفاده می‌کردند. تحقیقات نشان داده که در شیر ترش و بعضی میوه‌جات اسیدهای آلی به نام آلفا هیدروکسی اسید وجود دارد که قادرند لایه‌ی کراتینه پوست را حل کرده و پوست‌اندازی سلول‌ها را افزایش و پوست را لطیف و شاداب نمایند.^۱

در ایران، زنان روستایی برای جلوگیری از زبرشدن دست‌ها در آب و هوای سرد و خشک، به دست‌هایشان حنا زده و برای جلوگیری از زخم و ترک کف پا، پاها را نیز حنا می‌زنند.^۳ از طرفی به دلیل اینکه آسیب‌ها و جراحات پوستی بر زیبایی ظاهری مؤثر هستند، بسیار مورد توجه قرار می‌گیرند و استفاده از داروها و موادی که بتوانند سرعت و کیفیت بهبودی را بالا ببرند با استقبال بیشتری مواجه خواهند شد. در یک‌صد سال

انسان همیشه برای زیبایی پوست و چهره خود و هم‌چنین برای درمان بیماری‌های پوستی به دنبال بهترین راه‌ها و درمان‌های ممکن بوده و روش‌های مختلف را به کار برده است. ابتدا از مواد طبیعی (خاک، گل، گیاه و...) و به دنبال آن از مواد شیمیایی، ترکیبات صناعی، هورمون‌ها و صدها روش مختلف استفاده کرده است. برای مثال روش‌های گوناگونی در درمان زخم استفاده می‌شود که قدیمی‌ترین آن استفاده از صمغ درختان و عسل توسط مصریان باستان یا عصاره برگ چای توسط چینی‌ها و امروزه استفاده از محلول‌های ضد عفونی‌کننده است که همه این روش‌ها برای سرعت بخشیدن به روند التیام بافت صدمه دیده می‌باشد.^۱ هم‌چنین مطالعات نشان می‌دهند مردم باستان و از

آلوئه‌ورا (Aloe vera)

گیاه آلوئه‌ورا یا صبر زرد به مدت ۲۰۰۰ سال مورد استفاده قرار گرفته و از ۳۰۰ سال قبل از میلاد مسیح به صورت سنتی مصرف می‌شد. صدها سال است که در امر زیبایی به کار می‌رود.^۹ در سال ۱۹۳۰ در ایالت متحده از این گیاه برای درمان زخم‌های ناشی از سوختگی و مشکلات پوستی مثل انواع زخم‌ها، آکنه، تبخال، گال، پسوریازیس و برخی تومورهای پوستی استفاده می‌شد.^{۱۰} ژل آلوئه‌ورا تحریک‌کننده‌ی پوست بوده و به رشد سلول‌های جدید کمک می‌کند. از طرفی آلوئه‌ورا التیام‌بخش، ضدقارچ، ضدباکتری، خنک‌کننده و طراوت‌زا و هم‌چنین مرطوب‌کننده‌ی منحصر به فرد می‌باشد. آلوئه‌ورا پوست را در مقابل اثر تابش آفتاب و اشعه ماوراء بنفش محافظت می‌کند^{۱۱} و در درمان ترک‌های پوستی و خشکی پوست مؤثر است، به‌ویژه به بهبود آگزمای دور چشم یا پوست‌های بسیار حساس کمک می‌کند و با رساندن اکسیژن بیشتر به سلول‌های پوست، سبب ترمیم بافت پوست می‌شود. تأثیر این گیاه به حدی است که حتی در پیشگیری از بروز بیماری‌های پوستی نیز مؤثر است. در واقع آلوئه‌ورا قرن‌هاست که به‌عنوان یک داروی موضعی برای بیماری‌های پوستی مصرف می‌شود.^{۱۲} استفاده از ژل گیاه آلوئه‌ورا برای زخم‌های مزمن که معضل پزشکی امروز است، نسبت به درمان‌های رایج مفیدتر و مقرون به‌صرفه‌تر است، علاوه بر آن سرعت بهبود را نیز تسریع می‌کند.^{۱۳} آلوئه‌ورا، نه تنها به بهبود ساختار سلولی فیبروبلاست کمک می‌کند، بلکه فرآیند تولید کلاژن را سرعت می‌بخشد.^{۱۴} هم‌چنین مشخص شده تجویز موضعی ژل صبر زرد روند ترمیم زخم برشی در موش صحرایی را تسریع می‌کند و این ترمیم با غلظت ژل ارتباط دارد.^{۱۵}

آووکادو (Avocado)

آووکادو سرشار از ویتامین E، بتاکاروتن، ویتامین D، پروتئین، لسیتین و اسیدهای چرب است و روغن

گذشته گیاهان نقش تعیین‌کننده‌ی در درمان بیماری‌ها از جمله بیماری‌های پوستی ایفا می‌کردند. اما با پیدایش داروهای شیمیایی و صنایع به‌تدریج نقش آنها کم‌رنگ شد و آنتی‌بیوتیک‌ها و داروهای شیمیایی به‌طور وسیعی کاربرد پیدا کردند. در سال‌های اخیر به خاطر رویکرد مجدد مردم به مصرف داروهای گیاهی و عوارض جانبی کمتر آنها، تعادل مصرف به نفع داروهای گیاهی در حال رقم خوردن است.^۴ در واقع استفاده از گیاهان دارویی یکی از روش‌های مهم درمانی است که در درمان بیماری‌های پوستی نیز نقش مهمی دارد.^۵ می‌توان گفت گیاهان دارویی زیادی هستند که پتانسیل بالایی از فعالیت آنتی‌اکسیدانی دارند و این آنتی‌اکسیدان‌ها نقش زیادی در مبارزه با رادیکال‌های آزاد، که علت اصلی تغییرات پوستی منفی متعدد هستند، دارند.^۶ از طرفی زیان‌ها و اثرات سوء مواد آرایشی شیمیایی و صنایع بر کسی پوشیده نیست و روشن و مسلم است که به‌دست‌آوردن زیبایی از طریق به‌کار بردن گیاهان، سبزیجات و میوه‌ها در مقایسه با مواد شیمیایی تا چه حد مزیت دارد. ضمن اینکه به‌دلیل حساسیت زیاد پوست باید از عوارض جانبی مواد آرایشی مورد استفاده چه شیمیایی و چه گیاهی آگاهی کافی داشت^۷ و^۸ در این مقاله، تأثیر مثبت گیاهان دارویی بر پوست (بدون در نظر گرفتن عوارض جانبی) را مرور کردیم، ضمن اینکه هیچ توصیه‌ای در زمینه‌ی استفاده یا منع استفاده از این گیاهان در این مقاله نشده و فقط نتایج تحقیقات به‌صورت کلی بیان گردیده است.

کتاب‌ها، مقالات و پایگاه‌های داده‌ای الکترونیکی Magiran، PubMed، ISI Web of Science و IranMedex برای تعیین گیاهان دارویی با اثرات مثبت بر پوست بدون در نظر گرفتن اثرات ناسازگار جستجو شدند.

تعدادی گیاه که در درمان بیماری‌های پوستی نقش چشم‌گیر دارند، انتخاب و بررسی شدند (جدول ۱).

جدول ۱: اثرات درمانی گیاهان دارویی روی پوست.

ردیف	گیاه دارویی	خلاصه نوع اثر
۱	آلوئه‌ورا	نقش بسیار زیاد و متفاوت در درمان و پیشگیری از مشکلات پوستی
۲	آووکادو	آنتی‌اکسیدان، ضدالتهابی، پاک‌کننده، محافظ
۳	اکالیپتوس	آنتی‌اکسیدان، ضدباکتری، ضد میکروب و ضدقارچ، تسکین‌دهنده درد و خارش
۴	سوسن	چروک
۵	برنجاسف	چروک زودرس، نرم‌شدن پوست، درمان کچلی ناخن، ضد میکروبی، ضدالتهابی، بهبوددهنده زخم
۶	آویشن	تقویت‌کننده و ضد عفونی‌کننده، مؤثر بر سالک
۷	کتان	محافظ و تقویت پوست، ضدچروک
۸	گندم	آنتی‌اکسیدان، نرم‌کننده، مرطوب‌کننده، ضدچروک
۹	هاماملیس	ضدچروک، ضدعرق، ضدالتهابی، عرق سوز شدن
۱۰	چای	آنتی‌اکسیدان، مرطوب‌کننده، نرم‌کننده ضدچروک، ضدپیری، محافظ در برابر نور
۱۱	دم اسب	ضدپیری و شل شدن پوست، التیام‌دهنده زخم
۱۲	کاکائو	آنتی‌اکسیدان، ضدالتهابی، پاک‌کننده، محافظ
۱۳	بومادران	ضدالتهاب، محافظ، مؤثر بر زخم سالک و شوره سر
۱۴	به	ضدچروک، ضدورم، خنک‌کننده و نرم‌کننده، سرعت بخش ترمیم زخم
۱۵	بابونه	مرطوب‌کننده، نرم‌کننده، محافظ، برطرف‌کننده جوش و التهاب، چربی، خارش و شوره‌ی سر
۱۶	همیشه‌بهار	ضدالتهاب، التیام‌دهنده پوست و سوختگی‌ها، استحکام‌دهنده پوست، محافظ پوست و مرطوب‌کننده
۱۷	هوفاریقون	درمان زونا و تقویت پوست‌های خسته، ضدچروک، تمیزکننده‌ی پوست‌های چرب، ترمیم‌کننده‌ی زخم، آنتی‌باکتریال، درمان‌کننده‌ی سوختگی‌ها و آفتاب‌سوختگی، درمان سرطان پوست
۱۸	زیتون	آنتی‌اکسیدان، ضدالتهاب، التیام بخش، مرطوب‌کننده و ضدخارش، محافظ پوست
۱۹	کنگر فرنگی	آنتی‌اکسیدان، ضدچروک، ضد درد، ضدالتهاب، ضدسرطان پوست
۲۰	نارگیل	نرم‌کننده، مرطوب‌کننده، پاک‌کننده، محافظ پوست در برابر آفتاب و اشعه ماوراء بنفش، ترمیم‌کننده زخم

ضدمیکروب و ضدقارچ است^{۱۷}. فرآورده‌های مختلف آن به‌عنوان ضد عفونی‌کننده، تسکین‌دهنده‌ی درد و خارش مورد استفاده قرار می‌گیرد. اسانس اکالیپتوس یک ترکیب ضدالتهابی، ضدقارچ، ضدباکتری ضعیف و ضد ویروس است و هنگامی که به‌صورت موضعی استفاده شود، اثرات hyperemic دارد^{۱۸}.

سوسن (سوسن سفید)

پياز سوسن برای جلوگیری از بروز چروک به‌کار می‌رود^{۱۹}.

برنجاسف (درمنه)

به‌صورت لوسیون برای نرم و لطیف کردن و جلوگیری از پیری پوست دست‌ها مؤثر است. استفاده

آن به‌علت دارا بودن "ویتامین آ" کاربرد زیادی در مواد آرایشی دارد. به‌صورت مجزا یا مخلوط با روغن کنجد برای تهیه کرم‌های مختلف مخصوص پوست‌های خشک به‌کار می‌رود. هم‌چنین روغن آووکادو را می‌توان برای جلوگیری از چروک پوست به‌کار برد^{۱۶}. آووکادو برای کاهش آسیب ناشی از التهاب پوست و اشعه ماورا بنفش نیز کاربرد دارد، هم‌چنین در حفاظت پوست در برابر آفتاب نقش زیادی دارد^{۱۱}.

اکالیپتوس (Eucalyptus)

اکالیپتوس دارای تنوعی از فلوروگلوکوسینول و تانن‌ها می‌باشد. بعضی از این ترکیبات دارای فعالیت‌های بیولوژیک از جمله آنتی‌اکسیدان، ضدباکتری،

و تقویت پوست به کار می‌رود^{۱۶}. از طرفی به‌عنوان ضدعرق کاربرد داشته و دارای خاصیت ضدالتهابی ملایم می‌باشد و در درمان جراحتهای خفیف زیربغل ناشی از عرق‌سوز شدن، مفید است^{۲۶}.

چای (Tea)

در طب سنتی از روغن درخت چای به‌عنوان داروی التیام بخش و ترمیم‌کننده‌ی زخم استفاده می‌کنند که ضدقارچ و ضدعفونی‌کننده است و جهت ماساژ پوست‌های معمولی و خشک مناسب است. این گیاه برای مراقبت‌های پوستی در تهیه لوازم آرایشی کاربرد دارد. از طرفی عصاره‌ی چای سبز دارای اثرات آنتی‌اکسیدان، مرطوب‌کننده، نرم‌کننده و ضدچروک است. چای سبز پوست را در مقابل اشعه ماوراء بنفش محافظت کرده و ضدپیری پوست است. همچنین چای سبز و چای سفید نقش حفاظتی و مؤثری برای پوست در مقابل آفتاب دارند^{۲۷}.

دم اسب (*Equisetum arvense*)

دم اسب در طب سنتی به‌علت دارا بودن سیلیس آزاد، دارویی مؤثر در درمان زخم‌ها به‌شمار می‌رود. دم‌کرده‌ی دم اسب پوست بدن را تمییز، خستگی را برطرف و از پیری زودرس و شل شدن پوست جلوگیری می‌کند. همچنین این گیاه در بالا بردن خاصیت ارتجاعی و مقاومت پوست نقش دارد و می‌تواند در موارد مرگ سلولی اثر درمانی ترمیمی در بافت ایجاد کند. اکنون در گیاه‌درمانی معاصر آمریکا دم اسب را در مصارف خارجی برای التیام زخم به‌کار می‌برند^{۲۸}. در واقع دم اسب با کاهش آماس و التهاب ناشی از زخم جراحی و انواع واسطه‌های شیمیایی مؤثر در التهاب، تقویت سیستم ایمنی سلولی، مهار آنزیم‌ها و واسطه‌های سلولی و باکتریایی موجب بهبودی سریع زخم‌های جلدی باز می‌شود^۴.

کاکائو (Cacao)

دارای فعالیت آنتی‌اکسیدان و ضدالتهاب می‌باشد.

از این گیاه موجب لطافت و نرم شدن پوست و جلوگیری از چروک زودرس آنها می‌شود و مقاومت در برابر عوامل مختلف را افزایش می‌دهد^{۲۰}. از طرفی استعمال قطره درمنه موجب درمان کچلی ناخن می‌شود^{۲۱}. از آنجا که گیاه درمنه کوهی خواص بیولوژیک زیادی از جمله ضد میکروبی، ضدالتهابی و اتساع عروق دارد، به نظر می‌رسد که بتواند در روند ترمیم زخم مؤثر بوده و باعث افزایش سرعت بهبود زخم شود^{۲۲}.

آویشن

از آویشن به‌عنوان تقویت‌کننده و ضدعفونی‌کننده در فرآورده‌های مناسب پوست‌های چرب استفاده می‌شود^{۱۰}. با توجه به مطالعات مختلف در منابع پزشکی و داروشناسی تعدادی از گیاهان از جمله آویشن شیرازی، حنا، سیر و بومادران فرآورده‌های گیاهی مؤثر بر سالک را دارند. همچنین عصاره هیدروالکلی آویشن و بومادران در التیام زخم سالک تأثیر خوبی داشته‌اند^{۲۳}.

کتان

روغن کتان (تهیه‌شده به روش سرد) حاوی ترکیبات مؤثری مانند اسید لینولئیک است که برای محافظت و تقویت پوست، جلوگیری از بروز چروک و برطرف کردن بسیاری از بشورات جلدی مؤثر است. همچنین در تهیه بسیاری از محصولات ویژه‌ی پوست‌های خشک و تیره به‌کار می‌رود. برای سوختگی و پوسته‌پوسته شدن پوست نیز می‌توان از روغن کتان استفاده کرد^{۲۴}.

گندم (Wheat)

جوانه و گل گندم حاوی ویتامین A-E است، آنتی‌اکسیدان بوده، نرم‌کننده و مرطوب‌کننده است و به‌علت داشتن پیش‌ساز ویتامین A (کاروتن) ضدچروک می‌باشد^{۲۵}.

هاماملیس (*Hamamelis virginiana*)

این گیاه در فرآورده‌های دارویی و آرایشی متعددی مورد استفاده می‌باشد و برای جلوگیری از بروز چروک

و اشعه ماوراء بنفش محافظت می‌کند. مرطوب‌کننده است و در تهیه لوازم آرایشی استفاده می‌شود.^{۳۳}

هوفاریقون (*Hypericum perforatum L.*)

هوفاریقون (گل راعی) و عصاره‌ی قرمزرنگی که از آن به دست می‌آید، در تهیه فرآورده‌های آرایشی ویژه‌ی پوست‌های چرب و برای درمان عوارض مختلف پوست مثل ضایعات پوستی زونا و تقویت پوست‌های خسته به کار می‌رود. جهت جلوگیری از بروز چروک زودرس پوست مؤثر است و موجب لطافت و شفاف شدن پوست می‌شود. از هوفاریقون برای تمیز کردن پوست‌های چرب استفاده می‌شود. این گیاه ترمیم‌کننده‌ی زخم‌ها بوده و اثرات آنتی‌باکتریال داشته و در درمان سوختگی‌ها و آفتاب سوختگی کاربرد دارد، به طوری که در یک مطالعه مشخص شده است پماد حاوی عصاره‌ی گل‌های هوفاریقون علاوه بر آثار آنتی‌سپتیک باعث درمان سریع‌تر سوختگی شده است. علاوه بر این در ترمیم التهابات پوستی و سرطان پوست به کار می‌رود.^{۳۴}

زیتون (*Olive*)

ویتامین A و E دارد و آنتی‌اکسیدان، ضدالتهاب، التیام‌بخش، مرطوب‌کننده و ضدخارش است و اثر زیادی بر روی سوختگی‌های پوستی دارد. پوست را در برابر نور آفتاب و اشعه ماوراء بنفش محافظت می‌کند.^{۳۵}

کنگر فرنگی (*Cynara scolymus L.*)

عصاره‌ی این گیاه منبع آنتی‌اکسیدان است. در تهیه‌ی انواع لوسیون، کرم و ماسک برای تقویت پوست، جلوگیری از بروز چروک و حفظ زیبایی و لطافت پوست به کار می‌رود. در طب سنتی ترکیه از دانه خشک‌شده‌ی این گیاه برای درمان بیماری ویتیلیگو (پسی) و از ساقه برای رفع التهاب استفاده می‌شود.^{۳۶} اثرات ضددردی و ضدالتهابی این گیاه اثبات شده است. هم‌چنین اثرات بازدارنده‌ی کنگر فرنگی بر تشکیل تومورهای پوستی ناشی از فیتواسترول‌های گیاه در موش مشاهده گردیده است.^{۳۷}

ماده اولیه‌ی بسیاری از کرم‌هاست و به‌عنوان پاک‌کننده استفاده می‌شود. از طرفی خوردن کاکائو می‌تواند پوست را در مقابل اشعه ماوراء بنفش محافظت کند. هم‌چنین کاکائو بر بهبود زخم تأثیر فراوانی دارد.^{۲۹}

بومادران (*Achillea millefolium*)

گیاه بومادران دارای اثرات ضدالتهابی بوده و برای درمان التهابات پوستی، زخم‌ها و سوختگی‌ها استفاده می‌شود. بومادران برای تهیه کرم یا لوسیون‌های محافظ آفتاب به کار رفته و در ترکیب لوسیون‌های مخصوص رفع شوره‌ی سر از آن استفاده می‌شود. هم‌چنین این گیاه در التیام زخم سالک نیز به کار می‌رود.^{۳۰}

به (*Obolonga cydonia*)

لوسیون الکلی رقیق پوست به برای جلوگیری و برطرف کردن چروک‌های صورت، گردن و اطراف چشم مفید است. دانه‌ی به اثرات ضدورم، خنک‌کننده و نرم‌کننده‌ی پوست دارد. از طرفی گزارش شده که پماد موضعی حاوی موسیلاژ (به‌دانه) سرعت ترمیم زخم پوستی را در انسان افزایش می‌دهد.^{۳۱}

بابونه (*Chamomile*)

بابونه گونه‌های مختلفی دارد که در تهیه‌ی انواع کرم، لوسیون، شامپو، صابون‌های مخصوص و فرآورده‌های ویژه‌ی حمام استفاده می‌شود. روغن بابونه را می‌توان برای تهیه کرم‌های مرطوب‌کننده و نرم‌کننده صورت به کار برد. برای محافظت پوست، برطرف کردن جوش و التهابات جلدی، چربی و شوره‌ی سر مؤثر است. بابونه در التیام زخم کاربرد دارد. بیشترین کاربرد پوستی بابونه، از بین بردن خارش، التهاب و ضایعات پوستی است.^{۳۲}

گل همیشه‌بهار

ضدالتهاب بوده و جهت درمان زخم‌ها و التیام پوست به‌ویژه در سوختگی‌ها تأثیر زیادی دارد. در استحکام پوست نقش داشته و پوست را در برابر آفتاب

نارگیل (Coconut)

حاوی اسید میریستیک بوده و در تهیه‌ی فرآورده‌های آرایشی به‌عنوان نرم‌کننده، مرطوب‌کننده و پاک‌کننده کاربرد دارد.^{۱۰} پوست را در برابر آفتاب و اشعه ماورا بنفش محافظت می‌کند و در ترمیم زخم‌ها نیز به کار می‌رود.^{۳۳}

علاوه بر میوه‌ها و هم‌چنین گیاهانی که ذکر شد، گیاهان دیگری وجود دارند که در تهیه فرآورده‌های آرایشی کاربرد دارند و در اینجا توضیح مختصری در مورد تعدادی از آنها داده می‌شود. بادام تلخ دارای فعالیت آنتی‌اکسیدانی است و بادام شیرین و روغن فندق به‌عنوان نرم‌کننده، مرطوب‌کننده و پاک‌کننده در فرآورده‌های مخصوص پوست‌های خشک^{۳۸} مورد استفاده قرار می‌گیرند. آب گوجه‌فرنگی در تهیه بسیاری از کرم‌ها، لوسیون‌ها و فرآورده‌های آرایشی جهت لطافت، زیبایی، پاکسازی و تقویت پوست به کار رفته و از بروز چین و چروک‌های زودرس جلوگیری می‌کند. گیاه غازیاقی، گیاهی ضدباکتری بوده و در بهبود زخم‌ها مؤثر است.^{۳۹} عصاره‌ی گیاه آکیناسه‌آ اثرات ضدالتهابی و ترمیمی در التیام زخم‌های جلدی دارد و در طب سنتی برای درمان زخم‌های جزئی و عفونت‌های جلدی و هم‌چنین برای بهبود گزش حشرات و مارها توسط قبایل آمریکایی استفاده می‌شده است.

گیاه جفجغه (*Prosopis farcta*) یکی از گیاهانی است که در ایران جهت التیام زخم در میان مردم به‌خصوص در منطقه‌ی سیستان و بلوچستان کاربرد دارد. گل سازویی یا اسکروفولار یا استریاتا با نام محلی تشنه‌داری گیاهی است که در استان ایلام و مناطقی از استان خوزستان رشد کرده و اجزاء مؤثر آن موجب

تحریک ساخت کلاژن و انقباض سریع‌تر زخم، رگ‌زایی، اتساع عروقی و هم‌چنین کاهش التهاب، خونریزی و ادم زخم می‌شود. عصاره‌ی حنا بر زخم سالک اثر دارد. مریم‌گلی در درمان التهابات جزئی پوست به کار می‌رود. هم‌چنین در مطالعه‌ای اثبات شده که هیدروژلی از برگ درخت ژینکو و گیاه رزماری جهت درمان بیماری‌های پوستی اثرات مثبت دارد.^{۴۰} گیاه زعفران در درمان خشکی و خارش پوست تأثیر دارد.^{۴۱}

در پایان سخنانی از امام رضا(ع) که در خصوص اثر گیاهان بر پوست می‌باشد، ذکر می‌گردد: "اگر می‌خواهی بدنت جوش نزند، هنگام ورود به حمام ابتدا بدنت را با روغن بنفشه چرب کن. انجیر و مشروب اگر با هم خورده شود تولید نقرس و پیسی می‌کند"^{۴۲ و ۴۳}.

نتیجه‌گیری

اثرات میوه‌ها و سبزیجات و گیاهان مختلف بر پوست غیرقابل انکار است و استفاده از آنها چه به‌صورت سنتی و چه در تهیه فرآورده‌های آرایشی و ترکیب با مواد شیمیایی برای نگهداری از پوست و پیشگیری و درمان بیماری‌های پوستی امری متداول است. به‌دنبال تحقیقات مختلف بر گیاهان متعدد، اثرات تعدادی از آنها از نظر علمی اثبات شده که می‌توان از این اطلاعات برای تولید فرآورده‌های آرایشی و دارویی استفاده کرد. در جدول ۱ برخی از گیاهان مؤثر بر پوست ارائه گردیده است، همان‌طور که ذکر شد گیاهانی که عوارض و تداخلات داشته در اینجا ذکر نشده‌اند و بررسی آنها نیاز به مطالعات بیشتری دارد. امید است این مقاله توانسته باشد اطلاعاتی را در راستای این هدف ارائه دهد. تأکید می‌شود، به تحقیقات وسیع‌تری در این زمینه نیاز است.

References

1. Riahy S, Imany H, Khoshbaten A. Effect of topical application of phenytoin and honey in closure of open wound in male rats. Journal of Army University of Medical Sciences of the I.R. Iran 2009; 7: 73-9. [Persian]
2. Sormaghi S. Medicinal plants and herbal therapy. Tehran: Feeding the world; 2009. [Persian]

3. Bakhtiyari Z. Common homemade traditional therapies in a rural area in Isfahan. First Congress of the Iranian Folk Medicine, Iran; Tehran; 2008. Congress Abstract Book [Persian]
4. Cowan M. Plant products as antimicrobial agents. Clin Microbiol Rev 1992; 12: 564-82.
5. Sabzghabaee AM, Bakhtiyari Z, Badri S. Interfering factors with prescribing herbal medicines by medical practitioners in Isfahan. Research in Pharmaceutical Sciences. 2007; 3: 53-7.
6. Kinkel H, Plate M, Tullner H. Effect of Echinacin™ ointment in healing of skin lesions. Med Klinik 1984; 79: 580-3.
7. Reuter J, Merfort I, Schempp CM. Botanicals in dermatology: an evidence-based review. Am J Clin Dermatol 2010; 11: 247-67.
8. Bakhtiyari Z. Investigate the attitude of patients about the therapy herb in Isfahan. Quarterly Journal of Herbal Medicines 2009; 1: 47-50. [Persian]
9. Klein AD, Penneys NS. Aloe vera. J Am Acad Dermatol 1998: 82.
10. Thomas DR, Goode PS, LaMaster K, Tennyson T. Acemannan hydrogel dressing versus saline dressing for pressure ulcers: A randomized controlled trial. Adv Wound Care 1998; 11: 273-6.
11. Bhatia S, Sharma K, Namdeo AG, et al. Broad-spectrum sun-protective action of Porphyra-334 derived from Porphyra vietnamensis. Phcog Res 2010; 2: 45-9.
12. Bakhtiyari Z. Herbal medicines in diabetes. Iranian Journal of Diabetes and Obesity 2011; 3: 88-95.
13. Avijgan M. Aloe vera gel as an effective and cheap option for treatment in chronic bed sores. Journal of Medical Faculty Guilan University of Medical Sciences 2004; 15: 45-51. [Persian]
14. Barcroft A, Myskaja A, Reynold ST. Aloe vera: Nature's silent healer. 1st Ed. London: BAAM Publishing Ltd; 2003.
15. Jarahi M, Zahedi M, Agorlo M, Taherian AA. Local effect of Aloe barbadensis Miller gel on skin incisional wound healing in rats. Journal of Gorgan University of Medical Sciences 2009; 11: 7-13.
16. Otuki MF, Schwob O, Silveira Prudente A, et al. Attenuation of experimental TPA-induced dermatitis by acetylenic acetogenins is associated with inhibition of PLA2 activity. Eur J Pharmacol 2011; 15: 175-9.
17. Takahashi T, Kukubo R, Sakaino M. Antimicrobial activities of eucalyptus leaf extracts and flavonoids from Eucalyptus maculata. Lett Appl Microbiol 2004; 39: 60-4.
18. Kraft K, Hobbs C. Pocket guide to herbal medicine. 1st Ed. Stuttgart: Georg Thieme Verlag; 2004, pp: 61-62.
19. Shooohani B, Hemati AA, Taheri Moghadam M. Effects of Scrophularia striata extract on wound healing in rabbit. Journal of Ilam University of Medical Sciences 2010; 17: 9-15.
20. Rezaii A. Effects of Echinacea purpurea herbal extract versus zinc oxide in rat skin wound healing model, histometric and histopathologic study. Tehran University Medical Journal 2008; 66: 625-32. [Persian]
21. Dianati M, Asadi MA. A case report on the treatment of paronychia with Artemisia. Feyz Journal of Kashan University of Medical Sciences 2001; 5: 104-8. [Persian]
22. Gindan AL, Kubba R. Cryosurgery in old world cutaneous leishmaniasis. Br J Dermatol 1998; 118: 851-4.
23. Hejazi SH. Comparison effectiveness of extracts of thyme, yarrow, henna and garlic on cutaneous leishmaniasis caused by L. major in animal model (Balb/c). Journal of Medicinal Plants 2009; 8: 129-36.

24. Nakhaee Moghaddam M, Mahdavi Shahri N, Khayatzadeh J, Shahi Z. Evaluate the efficacy of the ointment mixed animal butter (Ghee) and powdered fruit pod rattles (*Prosopis farcta*) on epithelialization of skin wounds in rats. *Biological Sciences* 2009; 2: 7-15.
25. Kapoor S, Saraf S. Assessment of viscoelasticity and hydration effect of herbal moisturizers using bioengineering techniques. *Phcog Mag* 2010; 6: 298-304.
26. Azadbakht M, Akbari J, Pasandi S. Formulation of herbal antiperspirant from *parotia persica* (DC.) C.A.Mey. (*Hamamelis persica*) and preliminary clinical study. *Journal of Medicinal Plants* 2004; 3: 35-42.
27. Camouse MM. Topical application of green and white tea extracts provides protection from solar-simulated ultraviolet light in human skin. *Exp Dermatol* 2009; 18: 522-6.7.
28. Chevallier A. *Encyclopaedia of medicinal plants*. 3rd Ed. Trans Mazarezaeh A. Tehran: Vesal Publications; 2006. [Persian]
29. Davis SC, Perez R. Cosmeceuticals and natural products: wound healing. *Clin Dermatol* 2009; 27: 502-6.
30. Falk AJ, Smolenki SJ, Bayer L. Isolation and identification of three new flavones from *Achillea millefolium*. *Pharm Sci* 1975; 64: 1838-42.
31. Mousavi ZB, Meshki M, Hemmati A, Veisi MS RR. Evaluation of the efficacy of Quince mucilage on wound healing. *Iran J Dermatol* 2006; 9: 260-3.
32. Charousaei F, Dabirian A, Mojab F. Using chamomile solution or a 1% topical hydrocortisone ointment in the management of peristomal skin lesions in colostomy patients: results of a controlled clinical study. *Ostomy Wound Manage* 2011; 57: 28-36.
33. Final report on the safety assessment of *Calendula officinalis* extract and *Calendula officinalis*. *Int J Toxicol* 2001; 20: 13-20.
34. Naghdi Badi H, Amin G, Makkizadeh Tafti M, Ziaei SA. St. John's wort (*Hypericum perforatum* L.): A review. *Journal of Medicinal Plants* 2005; 4: 1-14.
35. Sumiyoshi M, Kimura Y. Effects of olive leaf extract and its main component oleuropein on acute ultraviolet B irradiation-induced skin changes in C57BL/6J mice. *Phytother Res* 2010; 24: 995-1003.
36. Sarper F, Akadin G, Simsek I, Yesildad E. An ethnobotanical field survey in the haymana district of Ankara Province in Turkey. *Turk J Biol* 2009; 33: 79-88.
37. Yasukawa K. An experimental study of the effect of an artichoke preparation on the activity of the sympathetic-adrenal system in carbon disulfide exposure. *Probl Khig* 1995; 20: 162-71.
38. Yiğit D, Yiğit N, Mavi A. Antioxidant and antimicrobial activities of bitter and sweet apricot (*Prunus armeniaca* L.) kernels. *Braz J Med Biol Res* 2009; 42: 346-52.
39. Mozafarian VA. *Khuzestan flora: Agriculture natural resources research*. Khuzestan: Publication Center of Khuzestan Province; 1999; 353. [Persian]
40. Shakibaie D, Pasharavesh L, Khoshboo S, Kaboodi B. The Effect of the "*Falcaria vulgaris*" on deep skin wound remodeling time and skin tension power in rats. *Behbood, The Scientific Quarterly* 2006; 10: 187-94.
41. Bakhtiyari Z. Saffron (*Crocus sativus*) at homemade and traditional therapies in Isfahan. *International symposium on Saffron herbal third millennium* 2009. Mashhad, Iran.
42. Azaizeh H SB, Cooper E, Said O. Traditional arabic and islamic medicine, a re-emerging health aid. *Evid Based Complement Alternat Med* 2010; 7: 419-24.
43. Bakhtiyari Z. Treatment plant from the viewpoint of Imam Reza (AS). *Reza (AS) Scientific Medical Conference* 2012. Mashhad, Iran.

Pharmacological effects of medicinal plants on skin

Zohreh Bakhtiyari, MSc¹
 Mohammadreza Radan, MD²

1. Research Center of Clinical Toxicology, Faculty of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.
2. Skin Diseases and Leishmaniasis Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

Skin is one of the most sensitive parts of the body and is important to maintain the beauty of man. Herbal products have fewer side effects than chemicals and have pharmacological effects on the skin, so are used in cosmetic preparations.

Books, articles and electronic databases including ISI Web of Science, PubMed, Magiran and IranMedex were searched to identify plants with positive effects on the skin, regardless of adverse effects and their interactions.

A number of plants which were used in the treatment of skin diseases and their effects had been established, were chosen and reviewed. Avocado, thyme, aloe vera, chamomile, almond, licorice, calendula, olive and yarrow were included in this review.

There are many herbs that have a role in the prevention and treatment of skin diseases, and are used in either traditional medicine or the preparation of cosmetics. The effects of a number of them have been scientifically proved and this information for the production of cosmetic and pharmaceutical products can be used.

Keywords: medicinal plants, skin, cosmetics, health care, alternative and complementary medicine

Received: Jan 16, 2013   Accepted: Jun 30, 2013

Dermatology and Cosmetic 2013; 4 (2): 98-106

Corresponding Author:

Zohreh Bakhtiyari, MSc

Faculty of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences, Hezarjarib St., Isfahan, Iran.
 Email: donyaelina@gmail.com

Conflict of interest: None to declare